

В статье обосновывается необходимость разработки комплексной программы развития пространственных представлений у младших школьников, которая базируется на закономерностях развития представлений у детей и может быть реализована в процессе изучения большинства учебных предметов в начальной школе. Предлагаются содержательные линии этой программы, обеспечивающие интегрированный подход к формированию и развитию пространственных представлений при изучении различных предметов, а также в процессе внеклассной работы детей.

The article substantiates the need in developing a comprehensive program of development of spatial representations in primary school children, which based on patterns of development of these representations in children, and can be applied in the study of most subjects of elementary school. The content of the proposed program provides an integrated approach to the formation and development of spatial representations in the study of different subjects and extracurricular activities of the children.

Статтю подано до друку 27.09.2012.

© 2012 р.

Т. П. Захарчук, Л. М. Строкач (м. Київ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ УЧБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У сучасному суспільстві система освіти орієнтована на задачах повноцінного та своєчасного розвитку особистості учня та підготовку молодого покоління до реалій життя. Освіта зазнає корінних змін, пов'язаних з необхідністю безперервної адаптації до динамічних соціально-економічних умов, які вимагають від людини не тільки широких знань, але й більш високого творчого рівня розвитку мислення. Особливої актуальності ці задачі набувають у старших класах, що пов'язано із становленням особистості, зі зміною соціальної ситуації розвитку, з адаптацією особистості в дорослому суспільстві, з професійним самовизначенням. Сьогодні, щоб бути задіяним на ринку праці, випускнику школи необхідно володіти самостійністю та оригінальністю мислення, вміти самостійно отримувати та аналізувати знання. В процесі учбової діяльності самостійність учнів не тільки покращує безпосередній результат засвоєння знань, але й позитивно впливає на розумові здібності та риси особистості.

Проблема особистісного становлення старшокласників тісно пов'язана з питаннями мотивації. Саме особливості мотиваційної сфери безпосередньо впливають на спрямованість та характер самовизначення особистості. Проблема розвитку мотивації знайшла своє відображення в наукових працях Д.Б.Ельконіна, Г.С.Костюка, О.М.Леонтьєва, С.Д.Максименка, М.І.Боришевського, а також експериментально підтверджена у дослідженнях Л.І.Божович, М.І.Алексєєвої, Є.Є.Поливанової, М.Т.Дригус, В.Г.Каменської та ін. Так, Г.С.Костюк вважав, що низька успішність учнів, передусім, зумовлюється „слабкістю мотивації їх навчання” [8, с. 91]. Високих результатів у навчальній діяльності, на думку М.І.Алексєєвої, можна досягти лише тоді, коли навчання стимулюється мотивами, адекватними об'єктивному змісту навчання [1].

Під терміном мотивація розуміють сукупність рушійних сил поведінки, діяльності особистості, її активності. Мотиваційний компонент учбової діяльності включає мотиви учення, рушійні сили, які спонукають учня до учбової діяльності. Змістовний компонент учбової діяльності передбачає актуалізацію системи провідних знань, а також навичок, умінь, засобів дій. Кожен учень має резерви розвитку мотивації. Учбова мотивація проявляється в цілях, які

учень ставить перед собою і пояснює цілеспрямованість дій, організованість учбової діяльності, направленої на досягнення визначеної цілі (кінцевий і проміжний результат тих дій учня, які ведуть до реалізації мотивів). В навчальній діяльності учнів у старших класах відбуваються зміни і учбових мотивів з перевагою внутрішніх мотивів, таких як самоствердження, досягнення більш високих показників в отриманні знань. Основним внутрішнім мотивом для більшості учнів старших класів є орієнтація на результат, а не на процес учення як діяльності. Пізнавальна мотивація та самостійність стають характерними особливостями старшокласників. Досягнення сучасної науки і техніки ставлять їх перед необхідністю швидкого й самостійного поновлення знань, оволодіння вміннями, спрямованими на отримання нових знань, тобто на розвиток та вдосконалення учбової діяльності. Тому в навчанні необхідний індивідуальний підхід до учнів, який би стимулював їх самостійність та творчу активність. Індивідуальний підхід передбачає орієнтацію на індивідуально-психологічні особливості учнів, застосування в роботі з ними спеціальних способів та прийомів, які відповідають їх індивідуальним особливостям. Все це вимагає пошуку нових технологій освіти, здатних ініціювати процес інтелектуального розвитку особистості, сприяти розвиткові та реалізації її потенціалу.

У старшокласників якісно змінюється зміст навчальної діяльності, яка поєднує в собі внутрішні пізнавальні мотиви (засвоєння знань, які мають особистісну смислову цінність учбових дисциплін), широкі соціальні і вузько особистісні зовнішні мотиви. Змінюється характер учбової мотивації. Столяренко Л.Д. відмічає: «...сама учебная деятельность является для старшеклассника средством реализации жизненных планов будущего» [14, с. 163]. Готовність учнів старших класів до самоосвіти визначається сформованістю стійких мотивів учення і умов для їх реалізації.

Перехід від середнього шкільного віку до старшого супроводжується протиріччями і стресами, перебудовою звичних життєвих уявлень як для учнів, так і для батьків і вчителів. З'являються різні конфлікти в емоційній і вольовій сферах учня, які відображаються на учбовому процесі в цілому. В учнів старших класів змінюються Я-оцінки, а мотиви діяльності, особливо навчальні, зазнають трансформації. В наш час, коли за допомогою Інтернету, не докладаючи зусиль, можна отримати доступ до різноманітної інформації, старшокласникам дуже важко залишатися учбово мотивованими, їх інформаційно – комунікативні захоплення проявляються в отриманні нової легкої інформації, яка не потребує ніякої інтелектуальної переробки. Перегляд телепрограм займає одне з лідируючих місць у вільному часі багатьох старшокласників. За даними різних досліджень в середньому значна частина учнів проводить біля телевізора 4-5 годин на день. Перегляд кінофільмів за шкільною програмою замінює вивчення художніх творів. Старшокласники часто не задумуються над тим, що інтерпретація режисера не завжди відповідає першоджерелу.

Зниження мотиваційної складової в учбовій діяльності сучасних старшокласників визначає актуальність нових досліджень зазначеної проблеми. Адже від мотивації, як однієї із складових учбової діяльності, залежить значна частина успіхів у навчанні. Відомо, що учбова діяльність вважається сформованою, якщо учень може самостійно визначати навчальні задачі та методи їх вирішення, контролювати виконання цієї роботи та самостійно її оцінювати. В процесі навчання відбувається формування і зміна особистості, в тому числі і її мотивації. Учбова діяльність старшокласника є засіб реалізації життєвих планів майбутнього, тому в старших класах учбова мотивація якісно змінюється за структурою. Цілеспрямоване формування мотивів учення впливає на підвищення ефективності навчання учнів старших класів. Розвиток самостійності, вміння приймати рішення і критично аналізувати їх також складає зміст учбової діяльності старшокласника.

У старшокласників ставлення до навчання змінюється у зв'язку з тим, що у них складається нова мотиваційна структура учення. Провідне місце займають мотиви, які пов'язані із самовизначенням і підготовкою до самостійного життя. Вибірковість пізнавальних інтересів учнів старших класів у значній мірі пов'язана з життєвими планами, професійними намірами, які сприяють формуванню учбових інтересів, змінюють ставлення до навчальної діяльності. Побудова життєвих планів, пошук засобів їх реалізації характеризують специфіку змісту учбової діяльності, яка сама стає засобом реалізації цих планів. В цьому віці формується рівень домагань, структура самопізнання, осмислюються життєві плани та перспективи.

Для мотиваційної сфери старшокласників характерно поєднання широких соціальних і пізнавальних мотивів. Формування мотивів учення пов'язано з головною потребою учня – пізнавальною. При її задоволенні в учня формуються стійкі пізнавальні інтереси, які визначають позитивне ставлення до навчальних дисциплін. Така мотивація може розповсюджуватися на всі дисципліни або на окрему дисципліну. Незадоволення пізнавальної потреби і пізнавальних інтересів викликає у старшокласників байдужість, а іноді й негативне ставлення до нецікавих (на їх погляд) дисциплін, призводить до відставання в навчанні. Неуспішність часто обумовлена цілим комплексом взаємозалежних факторів. В царині вивчення особистісних факторів неуспішності особливий інтерес викликає сам характер зв'язку учбової мотивації та показників досягнень у навчанні, а також мотивація не учення. В педагогічній психології існує ряд фундаментальних досліджень, пов'язаних з психологічним аналізом особистісних характеристик учнів з різною успішністю (М.І. Алексеева, М.Т. Дригус, Н.І. Мурачковський, О.В. Скрипченко та ін.). В учнів старших класів на перший план виступає довільна мотивація. Старшокласники краще усвідомлюють своє ставлення до навчання, причин, які спонукають їх навчатися. Навчання, отримання знань стають засобом для підготовки до майбутньої діяльності.

Виходячи з цього ми запропонували учням 9-х та 11-х класів загальноосвітніх шкіл м. Києва, (98 учні: 55 дівчат та 43 юнака), в довільній формі самостійно визначити та назвати причини своєї успішності чи неуспішності в шкільному навчанні і в письмовій формі відповіді на питання: "Чому я так навчаюся?". Деякі роботи починаються словами: „Я не можу пояснити, чому я так навчаюся, бо ніколи над цим не замислювався...”, „Я не знаю, чому я погано навчаюся...”. Третина старшокласників на поставлене питання обмежилася короткими і лаконічними відповідями: „Я гарно навчаюся, бо хочу поступати...”, „Я середньо навчаюся, бо навчатися мені важко”, „Мені зовсім не хочеться вчитися”. Відповіді дівчат більш емоційні, деталізовані, об'ємні, ніж у юнаків.

Учень 9-го класу Вадим К., зазначає: „...мені подобається вчитися, вчителі вважають мене розумним та відповідальним, я приймаю участь в олімпіадах, пишу реферати...”. Одинадцятикласник Дмитро Ф. пише: „...мої інтереси далекі від шкільних, хоча я навчаюся добре, тому що я не хочу, щоб в мені бачили “недоумка”, а батьки кожен раз нагадували мені, що я повинен думати про майбутнє”. Ірина У., 11-й клас: „Мені подобається добре вчитися. Навчатися в школі мені цікаво й легко. Я хочу бути лікарем, як і моя мама. І щоб отримати вищу освіту треба вчитися і вчитися. Мені й гуляти ніколи...”. Олена К., учениця 11-го класу пише: „Добре вчитися і отримувати хороші оцінки мені дуже важко, тому що мене виховували дуже відповідальною дитиною, я не вмію брехати і тому повинна чесно виконувати всі домашні завдання, а це відбирає весь час і сили. Але я повинна гарно закінчити школу, та здобути гарну освіту, щоб в майбутньому мати стабільне матеріальне положення і виховувати своїх дітей в любові і повазі до самих себе і до батьків.”

З цих відповідей старшокласників можна зробити висновок, що їх ставлення до навчання, мотивація учбової діяльності тісно пов'язана з наявністю у них хороших навчальних спроможностей до самореалізації свого інтелектуального потенціалу. Володіння засобами

самостійного виконання учбової програми дозволяє учням оволодіти засобами активного самоствердження, яке необхідне в цьому віці. В свою чергу, ці спроможності підвищують самооцінку учня. У цих старшокласників пізнавальні мотиви реалізуються передусім у самостійному отриманні знань, в широких соціальних мотивах намічаються перспективні лінії – орієнтація на майбутні сфери життєдіяльності та професії (хоча в деяких відповідях присутнє прагнення виглядати якомога краще перед оточуючими та відповідати соціально бажаним формам поведінки).

Власна позиція старшокласника стосовно школи формується із комплексу ставлень: до школи, до процесу навчання, до вчителів та однокласників. Переконавання та інтереси визначають активне ставлення учнів до процесу навчання. В багатьох роботах учні старших класів, оцінюючи свої результати навчання, ділилися своїми планами на майбутнє, труднощами, проблемами в стосунках з учителями, однокласниками та батьками. Найчастіше зустрічаються висловлювання про неухважність до їх проблем з боку батьків, небажання визнавати їх самостійність і право вибору свого майбутнього. Поведінка дорослих, особливо батьків, іноді відрізняється авторитарністю стосовно дитини, часто не враховується самостійність особистості в виборі та побудові майбутнього життя, виборі професії з урахуванням можливостей і здібностей дітей, потреб ринку праці. Найчастіше це проявляється при вирішенні проблеми професійного самовизначення. Поради батьків не завжди бувають об'єктивними і значущими для особистості дитини. Так, Лариса П., учениця 11-го класу пише: “... Моя мати наполягає на тому, щоб я поступала в медичний коледж тому, що в мене завжди буде робота, а медуніверситет я не потягну зі своїми знаннями і з матеріальним становищем нашої сім'ї. Мені не подобається, що батьки за мене все планують і вирішують. Моя думка нікого не цікавить.” Марина А., 11-й клас: «Я могла б вчитися краще (навчаюся посередньо), але не бачу в цьому сенсу, тому що я вже обрала собі професію – закінчила курси і отримала професію жіночого перукаря. Мої подруги збираються поступати, а я після школи хочу працювати, заробляти гроші, щоб не залежати від батьків. Батько говорить, що йому соромно за мій вибір і що вища освіта нікому не заважає. А мені байдуже. Я буду робити те, що хочу і що подобається мені, а не батькам». Олександр А., учень 11-го класу пише: “Я ніколи не думав про те, чому я так навчаюсь, мабуть тому що зовсім бракує часу на виконання домашніх завдань. В мене немає реальних друзів, зате віртуальних більше сотні, до кожного з них я можу звернутися в будь-який час – ми завжди на зв'язку. Нам ніколи не буває сумно, ми всі інтелектуально розвинені, тому в школі мені не цікаво, однокласники мене дратують своєю тупістю. Моє майбутнє вже визначено, воно буде пов'язане з новими інформаційними технологіями. Хочу знайти високооплачувану роботу”. Катерина В., учениця 11-го класу: “До 10 класу я навчалася дуже добре, я завжди виконувала всі домашні завдання і була дуже слухняною дівчинкою. Але одного разу я зрозуміла, що мені набридла ця роль „тамагочі” і постійний контроль з боку батьків та вчителів. Я стала дорослою і не хочу, щоб мені вказували що і як робити, з ким спілкуватися і кого запрошувати на день народження. Батьки зі мною спілкуються на одних заборонах та вимогах. Наприклад: за комп'ютером я можу сидіти не більше 2-х годин в день. А що встигнеш за цей час? Вони не розуміють. Тому я вимушена їх обдурювати, включати комп'ютер тоді, коли їх немає вдома і часто пропускаю уроки. Все найцікавіше для себе я дізнаюся із Інтернету”.

В учнів старших класів спостерігається загальна спрямованість на своє майбутнє і все сучасне для них виступає в рамках цієї нової спрямованості їх особистості. Навчальна діяльність стає направленою на більш віддалені цілі професійного самовизначення. У них формується власний моральний світогляд, який передбачає наявність стійкої системи переконань, яка часто не залежить від зовнішніх умов і тиску оточуючих.

В процесі навчання старшокласники нерідко відчувають труднощі, які передусім пов'язані не стільки з невмінням, скільки з небажанням навчатися. За даними психологічних досліджень у інтелектуальній сфері учнів середніх, а іноді й старших класів, відмічається недостатньо сформована самостійність мислення, усвідомленого володіння прийомами та способами розумової праці. Учні часто звертаються до механічної пам'яті тому, що вони не володіють необхідними навичками довільного запам'ятовування.

Більшість респондентів причину труднощів у навчанні бачать у першу чергу в самих собі, у власних якостях, називаючи при цьому: погану пам'ять, невміння думати, слабкість сили волі, лінощі, відсутність здатності до навчання. Так, Ольга З., учениця 9-го класу, пояснює, чому вона погано навчається: "Я не можу добре вчитися, бо в мене з дитинства погана пам'ять. Я готуюсь до уроків і дома мені здається, що все добре вивчила, а відповідаючи на уроці не можу згадати весь вивчений матеріал і отримую низькі оцінки". Учень 9-го класу Вадим В.: "Я погано навчаюсь. Батьки і вчителі вважають, що всьому причина мої лінощі та непосидючість. Я з цим зовсім не згоден, бо можу по вісім та більше годин сидіти за комп'ютером. Який же я непосидючий? Я не можу себе змусити зразу сісти за уроки, а потім у мене не вистачає часу. Комп'ютер це цікаво, а уроки – нудно".

Деякі відповіді учнів (в основному дівчат) стосуються переживань, пов'язаних з особливостями зовнішності (надмірна вага, дефекти зовнішності і т.д.), які впливають (з їх точки зору) на їх положення в шкільному соціумі та успішність у навчанні. Таке сприйняття самого себе може понизити самооцінку і створити неадекватний „образ Я”, послабити прагнення до успіху та досягнень, негативно вплинути на мотивацію. Так, Катерина С., яка навчається в 9-му класі пише: "Я думаю, що погано навчаюся тому, що я надто товста і страждаю від цього. Мені соромно відповідати біля дошки, бо всі учні на мене дивляться і мені здається, що вони з цього сміються...". Усвідомлення недоліків своєї зовнішності також впливає на формування особистості старшокласників. У дівчат (у порівнянні з юнаками) відмічається підвищений рівень тривожності, коли відносно незначні ситуації сприймаються ними як значущі або загрозливі для їх самооцінки і викликають у них тривогу, хвилювання.

В свою чергу, труднощі в навчанні можуть негативно впливати на самооцінку учня. Так, Валерія К., 9-й клас: "В дев'ятому класі вчитися важко, я часто отримую погані оцінки за що мене сварять батьки, а однокласники сміються з мене. Я вже й відповідати в класі боюся. А взятися за навчання не можу, бо в мене все рівно нічого не вийде. Просто в 10-й клас я не піду". Відчуваючи труднощі, але не усвідомлюючи їх справжні причини, учні можуть докладати масу зусиль і не отримувати потрібного ефекту. В такій ситуації старшокласники відчувають безпорадність, нездатність досягти успіху, а це гальмує їх ініціативу. Під впливом поразки у вирішенні однієї учбової задачі вони всі інші сприймають як непомітні, і як наслідок – інтерес до навчання знижується.

Велике значення для психічного розвитку особистості старшокласника мають такі риси його самооцінки, які відображають потребу в досягненнях. В цьому віці самооцінка дуже нестабільна, будь яка подія може її підвищити або знизити. Свій негативний вплив на самооцінку старшокласника спричиняє шкільна тривожність. Одинадцятикласниця Олена С. пояснює: "Мій улюблений урок – англійська мова. Я отримую велике задоволення від того, що можу вільно розмовляти з учителем англійською і більшість однокласників нас взагалі не розуміють, а на уроках математики та фізики я часто взагалі не розумію, про що йдеться. Майже кожен виклик до дошки коштує мені сліз та безсоння". Високий рівень тривожності іноді зустрічаємо і у відповідях старшокласників з хорошою шкільною успішністю, що може свідчити про наявність конфліктної самооцінки, яка характеризується протиріччям між рівнем домагань та оцінкою своїх можливостей.

В житті старшокласників з'являються нові інтереси, які можуть конкурувати з шкільними, а іноді й повністю переключати на себе інтереси учня. Так, Марія Ю., яка навчається в 11-му класі, пише: "Я люблю проводити час зі своїми друзями, ходити на дискотеки, переглядати фільми, слухати музику. Вчитися мені не подобається та й часу на уроки немає...". Оксана Д., дев'ятикласниця: "Я вже чотири роки займаюся спортивними танцями. Тренуюся чотири рази на тиждень. Стомлююся, але мені дуже подобається. Уроки дома готувати ніколи. Тому так і навчаюся".

Андрій Т., учень 9-го класу пише: „Мені дуже сумно в школі, але я не прогулюю тільки заради мами, тому що вона може забрати мій КОМП, а я без нього себе не уявляю. Мої однокласники мені заздять, тому що я ас і проходжу всі рівні найскладніших ігор. Я добре знаю комп'ютер і однокласники саме до мене звертаються за допомагаю, а за це вони мені допомагають на контрольних. Я мрію, щоб вивчення предметів в школі було вибіркоким, наприклад, навщо біологія або хімія майбутньому програмісту?". Іноді захоплення старшокласників, які дозволяють їм відчувати себе самостійними і дорослими (з їх точки зору), витісняють учбову мотивацію і інтерес до навчання.

Висновки. В учнів старших класів змінюється ставлення до навчання, у зв'язку з тим, що у них складається нова мотиваційна структура учення. Адже від мотивації, як однієї із складових учбової діяльності, залежить значна частина успіхів у навчанні. Провідне місце займають мотиви, які пов'язані із самовизначенням і підготовкою до самостійного життя. Навчальна діяльність стає направленою на більш віддалені цілі професійного самовизначення. Формування життєвих планів, пошук засобів для їх реалізації характеризують специфіку змісту учбової діяльності, яка сама стає засобом реалізації цих планів.

Вибірковість пізнавальних інтересів учнів старших класів у значній мірі пов'язана з життєвими планами, професійними намірами, які сприяють формуванню учбових інтересів, змінюють ставлення до навчальної діяльності. Особливості мотиваційної сфери безпосередньо впливають на спрямованість та характер самовизначення особистості. Пізнавальна мотивація та самостійність стають характерними особливостями старшокласників. Учбова мотивація проявляється в цілях, які учень ставить перед собою і пояснює цілеспрямованість дій, організованість учбової діяльності, направленої на досягнення визначеної цілі.

Психологічні причини, які лежать в основі неуспішності респондентів, умовно можна об'єднати в дві групи. Перша – це недоліки в розвитку мотиваційної сфери. Друга група причин – недоліки пізнавальної діяльності. Аналізуючи психологічні причини другої групи, можна виділити такі фактори, як заміна учбової діяльності формалізовано пошуковою (використання Інтернету замінює пошук додаткової інформації в літературі, перегляд фільмів іноді заміняє читання книг і т. д.) та недоцільне використання учнем своїх потенційних можливостей.

Розвиток самостійності, вміння приймати рішення і критично аналізувати їх складає зміст учбової діяльності старшокласника. Цілеспрямоване формування мотивів учення впливає на підвищення ефективності навчання учнів старших класів.

Література

1. *Алексеева М. І., Дригус М. Т.* Дослідження мотиваційної сфери особистості підлітка // Вивчення особистості підлітка / За ред. М.Т.Дригус. – К.: Ін-т психології АПН України, 1994. – 128с.
2. *Бодров В. А., Ложкин Г. В., Плющ А. Н.* Нелинейная модель мотивационной сферы личности // Психол. журн. – 2001. - №2 – С. 90 – 100.
3. *Божович Л. И.* Изучение мотивации поведения детей и подростков. – М.: Педагогика, 1972. – 351с.

4. *Вартанова И. И.* Развитие учебной мотивации и методы обучения в школе // Вестн. Моск. Ун-та. – Сер. 14.: Психология. – 2001. - №2 – С. 16-24.
5. *Выготский Л. С., Леонтьев А. А.* Книга для учащихся 9-11 классов средней школы. – М.: Просвещение, 1990. – 158 с.
6. *Гончарова Е. Б.* Формирование мотивации учебной деятельности подростков // Вопр. психол. – 2000. - №6. – С. 132-135.
7. *Занюк С. С.* Психологія мотивації: Навч. посіб. – К.: Либідь, 2002. – 303 с.
8. *Костюк Г. С.* Избр. психол. тр. – М.: Педагогика, 1988, - 301 с.
9. *Максименко С. Д.* Психологія особистості / Максименко С.Д., Максименко К.С., Папуча М.В. – К.: Від-во ТОВ „КММ”, 2007. – 296 с.
10. *Маркова А. К., Матис Т. А., Орлов Б. А.* Формирования мотивации учения. – М., 1993. – 183 с.
11. *Резуш Л. А.* Психология прогнозирования: успехи в познании будущего. – СПб: Речь, - 2003. – 352 с.
12. *Рогов Е. И.* Настольная книга практического психолога: Учеб. Пособие: - М: Гуманит. Изд. ВЛАДОС, 2004. – 384 с.
13. *Родионов В. А., Ступницкая М. А.* Взаимодействие психолога и педагога в учебном процессе. Ярославль: Академия развития, 2001. - 221с.
14. *Столяренко Л. Д.* Педагогическая психология. – Ростов, 2008. – 296с.
15. *Эльконин Д. Б.* Введение в психологию развития. – М., 1994. – 173 с.

В статье представлены результаты исследования особенностей мотивационной сферы старшеклассников. Анализируются результаты исследования некоторых аспектов мотивации, как одной из составляющих учебной деятельности, от которой зависит преобладающая часть успехов в учебе. В исследовании был применен метод свободного описания, который позволил выявить общую картину возрастных ожиданий старшеклассников, уровень оптимистичности их будущих жизненных перспектив и реалистичных оценок настоящего. Полученные результаты свидетельствуют о том, что у большинства старшеклассников сложились определенные представления о своем будущем в различных жизненных сферах. Жизненные планы, ценностные ориентации старшеклассников, на пороге вступления во взрослую жизнь и выбора профессии, отличаются дифференциацией в ожиданиях, но совпадают в желании занять достойное место в жизни, найти интересную работу, получить образование и быть материально обеспеченными, создать семью.

In the article presents the results of research of features of motivational sphere of youths. Analyzes the results of a study of some aspects of motivation as one of the components of training activities, on which the predominant part of success in teaching pupils who are studying in grades 9-11. The research was preformed using the free-writing method which allowed the students to express their general view of age-related expectations, level of optimism about their future perspectives, and realistic understanding of the present. The results show that most of high school students formed very specific points of view regarding their future in many different aspects. The life plans and value orientations of high school students on a verge to adult life differ from student to student, though they all have the desire to have a successful career, fulfilling job, good education, and to build a family.

Статтю подано до друку 17.09.2012.